

Karolina SOBCZYŃSKA-JEŻEWSKA
Wydział Architektury, Politechnika Poznańska

ZIELEŃ W MIEŚCIE JAKO ELEMENT WSPÓLTWORZĄCY JEGO PRZESTRZEŃ

Streszczenie. W artykule położono nacisk na kompozycyjne funkcje zieleni w mieście. Zieleń przedstawiono jako równoważny architekturze element, współtworzący przestrzeń miejską. We współczesnym mieście wprowadzane formy zieleni nie powinny być przypadkowe, lecz powinny kontynuować kompozycję architektoniczną. Zieleń wchodząca w skład układów architektonicznych może zmieniać ich charakter: podkreślać ich wartości lub maskować błędne rozwiązania.

IN THE TOWN THE GREENERY IS AN ELEMENT WHICH CREATIONS THE URBAN SPACE

Summary. In this article the function of the compositions of the greenery has been accented. The greenery has been shown as the balanced architectural element which creations the urban space. In contemporary city used the forms of greenery shut not be accidental but they shut continue spatial composition.

1. Wstęp

Zieleń w mieście pełni wiele funkcji, między innymi ekologiczną, izolacyjną, wypoczynkową, dydaktyczną oraz estetyczno-kompozycyjną wpływającą na wizerunek miasta.

Dotychczas w projektowaniu urbanistycznym zieleń ujmowano najczęściej we wskaźniki, dotyczące jej wymaganej powierzchni na danych obszarach miasta. Tego typu ujmowanie tematu spowodowało pomijanie zagadnień zieleni w rozważaniu na temat elementów kompozycji przestrzennej, w której dominującą (niemal wyłączną) rolę pełnią formy architektoniczne. W ten sposób zieleń traktowano, jeśli chodzi o formę, jako mniej ważne uzupełnienie zabudowy.

Praca ma podkreślić znaczenie zieleni jako elementu współtworzącego kompozycję przestrzeni miasta. Projektując przestrzeń urbanistyczną, powinno się traktować formy zieleni i architektury w ten sam sposób. Niniejsze opracowanie ma za zadanie, między innymi, ukazać znaczenie i przydatność form zieleni jako elementów kompozycyjnych w przestrzeni urbanistycznej. Wprowadzanie form zieleni w przestrzeń miasta nie może być przypadkowe i powinno odbywać się za pomocą wyspecjalizowanego zespołu projektantów, w którym archi-

tekt projektuje kształt, miejsce formy zieleni, określa jej rolę, jaką będzie pełnić w całości kompozycji, a specjalista-ogrodnik dobiera gatunek rośliny. W dzisiejszym mieście, szczególnie w jego centrum, gdzie ceny gruntów są wysokie, brak jest wolnych przestrzeni na zakładanie parków czy skwerów. W takiej sytuacji można wprowadzać zieleń w postaci nawet pojedynczych jej elementów towarzyszących architekturze.

2. Formy zieleni jako elementy kompozycji urbanistycznej

O wartości kompozycyjnej przestrzeni decyduje ukształtowanie wszystkich trzech elementów, które tworzą jej trzy wymiary, tj. **podłogi, ściany, stropy**. Podłogą w ujęciu urbanistycznym są: posadzka placu, ulicy, trawniki i ścieżki w parku, tafla jeziora itp.[4]. Rolę podłogi może pełnić zieleń, na przykład w postaci trawnika czy rabaty kwiatowej. Ściany tworzą elementy pionowe. W zależności od sposobu, gęstości nasadzeń, doboru gatunków zieleni możemy uzyskać różne rodzaje ścian: od przesłon o lekkiej przezroczystości, kurtyn o częściowym zasłanianiu po przegrody całkowicie zasłaniające, oddzielające przestrzeń. Stropem w przestrzeni urbanistycznej jest najczęściej „tafla” nieba.

Rys. 1. a) Paryż. Rue de Rivoli, b) Hamm, Ściana-przeźrocze z form zieleni, c) Drezno, strop utworzony z koron drzew alei kadruje przestrzeń widzianą przez obserwatora (autor: K. Sobczyńska)

Fig. 1. The transparent wall of threes, a) Paris, b) Hamm, c) The slab of greenery. Dresden (author: K. Sobczyńska)

Zieleń a dominanty. Najczęściej spotykane dominanty to formy i obiekty architektoniczne, jednak mogą je stanowić również różne formy zieleni. Odpowiednim nasadzeniem zieleni możemy podkreślić przestrzenne znaczenie dominanty architektonicznej, naprowadzić na nią wzrok obserwatora, ale również możemy ją zasłonić, przesłonić, zredukować jej dobitność, a nawet wprowadzić takie formy zieleni, które staną się dominantami z nią konkurującymi.

Rys. 2. Paryż. Kompozycja zieleni eksponuje dominantę, drzewa jako elementy prowadzące i rama dla formy architektonicznej trawnik jako płaszczyzna prowadząca (autor: K. Sobczyńska)
 Fig. 2. Composition of an architectural dominant with the greenery (author: K. Sobczyńska)

Linie i płaszczyzny kierujące wzrok. Komponując przestrzeń, powinno się zwrócić uwagę na przestrzenne powiązanie miejsc formalnie ważnych i atrakcyjnych, by kolejno wprowadzać do nich obserwatora. Elementami prowadzącymi mogą być również uformowane z pojedynczych powtarzających się form zielonych ciągi i rytmy.

Rys. 3. Formy zieleni jako elementy prowadzące, wyprowadzające; a) Poznań; b) Opalenica; c) Nicea (autor: K. Sobczyńska)
 Fig. 3. Forms of greenery as going-to, out-coming elements. a) Poznań; b) Opalenica; c) Nicea (author: K. Sobczyńska)

Znając właściwość linii i płaszczyzn prowadzących, polegającą na przyciąganiu wzroku ku punktom zbiegu, można umieszczać w tych punktach elementy ważne, czyli dominanty.

Rys. 4. Paryż. Zieleń w postaci linii i płaszczyzn prowadzących ku dominancie architektonicznej (autor: K. Sobczyńska)
 Fig. 4. Paris. Greenery in the form of lines and surfaces going to the architectural dominant (author: K. Sobczyńska)

Przy użyciu form w postaci płaszczyzn i linii prowadzących wzrok możemy łączyć ze sobą kolejne, atrakcyjne zespoły architektoniczne, wprowadzać do nich obserwatora. Elementy zieleni mogą być zatem narzędziem uatrakcyjniania ciągów czasoprzestrzennych w mieście.

Zieleń we wnętrzach urbanistycznych. Wnętrze to przestrzeń ograniczona. Odbiór ograniczenia przestrzeni zależy w dużej mierze od proporcji wnętrza. Jeśli jest to naszym zamianem, możemy, wprowadzając do danego wnętrza odpowiednie formy zieleni (na przykład jako dominanty, przegrody), zmienić jego charakter. W przypadku gdy mamy do czynienia z wnętrzem monotonnym, bez wyrazu, wprowadzając do niego dobitne i silne formy zieleni uczynimy tę przestrzeń bardziej konkretną, a w konsekwencji czytelną i ciekawszą dla obserwatora. Sytuacja odwrotna może zajść wtedy, gdy do dobitnego i konkretnego układu wprowadzimy chaotyczne nasadzenia zieleni, które w żaden sposób nie będą nawiązywać ani kontynuować kierunku, idei i wytycznej formalnej istniejącej kompozycji przestrzennej. Wprowadzając, na przykład, do wnętrza kierunkowego (którego kształt podporządkowany jest elementowi przepływającemu przez nie ruchu) formy zieleni w postaci linii lub płaszczyzn prowadzących i wyprowadzających, spotęgujemy wrażenie ruchu, nadamy mu bardziej dynamiczny charakter.

Rys. 5. Wrocław. Ul. Świdnicka- deptak prowadzący do Rynku-wnętrze kierunkowe. Zieleń podkreśla kierunek ruchu we wnętrzu (autor: K.Sobczyńska)

Fig. 5. The greenery composition accents the direction of the flowing movement in this urban space (author: K. Sobczyńska)

Natomiast gdy wprowadzimy do tego typu wnętrza więcej elementów zatrzymujących, spowolnimy wrażenie ruchu we wnętrzu, skłonimy obserwatora do zatrzymania się, by odczuł istnienie wnętrza. Szczególnie ostrożnie należy wprowadzać formy zieleni do wnętrz z dominantami, gdyż nieodpowiednimi nasadzeniami możemy osłabić ich znaczenie w kompozycji całego układu. Formami zieleni można korygować również wrażenie skali; wielkość i „rozległość” wnętrza, dzieląc je na przykład na szereg wnętrz sprzężonych.

3. Kontynuowanie formy i kompozycji przestrzennej

W projektowaniu, w architekturze, w ogóle chodzi o wycucie i orientowanie się w zmianach, jakie się dokonują w formie zastanej na skutek naszego kontynuowania tej formy. Projektant, urbanista powinien wyczuwać i orientować się, do jakiego stopnia może ingerować w

dany układ architektoniczny, by nie zlikwidować jego wytycznej generalnej (jeśli uważana jest ona za słuszną) [5].

Rys. 6. Drezno, Zwinger. Wprowadzony rytm drzew podkreśla i kontynuuje kompozycję obiektu (autor: K. Sobczyńska)

Fig. 6. Dresden, Zwinger. The rhythm of the trees continues composition of the building (author: K. Sobczyńska)

Przykład: regularne uformowanie drzew na Rynku we Wrocławiu (rys.7a); „spokojny” rytm równo przyciętych drzew nie zakłóca wytycznej generalnej całego założenia. Natomiast gdy w tym wnętrzu zastosujemy dowolnie rozmieszczone, swobodne formy zieleni, powstanie przestrzenny chaos, co osłabi pole działania formalnego znajdującej się w nim architektury. Nasadzenia zieleni w mieście są niczym innym jak kontynuacją formy zastanej [5]. Dlatego powinniśmy pamiętać, że nieprzemyślane pod względem kompozycyjnym nasadzenia są w stanie zatrzeć wytyczną generalną układu urbanistycznego, wprowadzić kompozycyjny chaos.

4. Wpływ zieleni na jakość przestrzeni publicznych w mieście

Przestrzeń miasta, szczególnie publiczną, powinny cechować: jasna, czytelna i zrozumiała kompozycja, ułatwiająca orientację i identyfikację, atrakcyjność, różnorodność, uporządkowanie, harmonia i równowaga układów przestrzennych. Wprowadzenie odpowiednio przemyślanych form i układów zieleni może poprawić lub przywrócić cechy, jakie powinna mieć przestrzeń publiczna w mieście.

Właściwością psychiki człowieka jest postrzeganie przestrzeni jako zespołu form lub układów form [5]. W związku z tym, że niektóre uformowania, takie jak symetria, geometryczność, formy spoiste, rytmy są dla nas bardziej zrozumiałe, czytelne i jednoznaczne, wskazane jest, aby w przestrzeniach publicznych miasta stosować kompozycje zieleni oparte właśnie na takich cechach i zasadach.

Rys. 7. Spoiste formy zieleni w reprezentacyjnej przestrzeni miasta; a) Wrocław; b) Drezno
(autor: K. Sobczyńska)

Fig. 7. Compact forms of greenery in representative space of the city. a) Wrocław; b) Dresden;
(author: K. Sobczyńska)

Formy zieleni mogą służyć jako elementy prowadzące, wprowadzające obserwatora do coraz ciekawszych przestrzeni. Zieleń w połączeniu z formami i układami architektonicznymi tworzy w mieście interesujące przestrzenie i ciągi czasoprzestrzenne.

Literatura

1. Bańka A.: Społeczna psychologia środowiskowa. WN Scholar, Warszawa 2002.
2. Bańka A.: Architektura psychologicznej przestrzeni życia. Behawioralne Podstawy Projektowania. Poznań 1999.
3. Berek R.: Miasteczko wielkopolskie jako zagadnienie fizjonomiczne. Poznań 1999.
4. Wejchert K.: Elementy Kompozycji Urbanistycznej. Arkady, Warszawa 1974.
5. Żórawski J.: O budowie formy architektonicznej. Arkady, Warszawa 1973.